

ZVRSTI IN PODZVRSTI ŽIVE DEDIŠČINE

ZVRST: USTNO IZROČILO IN LJUDSKO SLOVSTVO

PODZVRST: NAREČJA
PESNIŠTVO
PRIPOVEDNIŠTVO
PRIPOVEDOVALCI
MITOLOGIJA IN BAJESLOVJE

ZVRST: UPRIZORITEV IN PREDSTAVITEV

PODZVRST: GLEDALIŠČE
KARNEVAL
FOLKLORNO TURISTIČNE PRIREDITVE
LJUDSKI PLES
INŠTRUMENTI
GODČEVSKO INSTRUMENTALNE ZASEDBE
LJUDSKO PETJE
LJUDSKE PESMI
LJUDSKI PEVCI IZVAJALCI
GODCI IZVAJALCI
FOLKLORNO-PLESNE SKUPINE
POTUJOČI PEVCI
LIKOVNA DELA
IGRE
OTROŠKE
ODRASLE
ŠPORTNE

ZVRST: ŠEGA IN NAVADA

PODZVRST: LETNE ŠEGE
ŠEGE ŽIVLJENJSKEGA KROGA
DELOVNE ŠEGE
PRAVNE ŠEGE
PRAZNOVANJA

ZVRST: ZNANJE O OKOLJU

PODZVRST: ZNANJE O RASTLINSKEM SVETU
ZNANJE O ŽIVALSKEM SVETU
ZNANJE O VREMENU
ZNANJE O VODI
ZNANJE O PROSTORU
ZNANJE O VESOLJU
ZDRAVILSTVO
ZDRAVLJENJE ČLOVEKA
ZDRAVLJENJE UROKOV
ZDRAVLJENJE ŽIVALI

ZVRST: GOSPODARSKO ZNANJE

PODZVRST: GRADBENIŠKA ZNANJA IN VEŠČINE
OBRTNIŠKA ZNANJA
MOJSTRI
POLJEDELSKA ZNANJA IN DELOVNE PRAKSE
ŽIVINOREJSKA ZNANJA IN DELOVNE PRAKSE
ČEBELARSKO ZNANJE IN VEŠČINE

VINOGRADNIŠKA ZNANJA IN DELOVNE PRAKSE
NABIRALNIŠTVO
IZDELOVANJE OPREME, ORODIJ IN STROJEV
LOVSKA ZNANJA IN VEŠČINE
PREHRANA
VSAKDANJA PREHRANA
PRAZNIČNA PREHRANA
DELOVNE JEDI

ZVRST: KULTURNI PROSTOR
PODZVRST: MITSKA KRAJINA

OPIS ZVRSTI ŽIVE DEDIŠČINE

Po Konvenciji nesnovna dediščina pomeni prakse, predstavitve, izražanja, znanja in veščine kot tudi inštrumente, predmete, izdelke in kulturne prostore povezane z njimi, ki jih skupnosti, skupine in posamezniki prepoznavajo kot del svoje kulturne dediščine in se na tradicionalen način prenašajo iz roda v rod.

Živa dediščina se udejanja na naslednjih področjih:

- ustno izročilo in izražanje, vključno z jezikom kot nosilcem žive dediščine;
- odrske, scenske umetnosti;
- šege, obredi in praznovanja;
- znanja in prakse v zvezi z naravo in svetom;
- tradicionalne obrti in obrtniške veščine.

To dokaj splošno razdelitev smo glede na tradicijo etnološke vede na Slovenskem prilagodili v naslednje zvrsti nesnovne dediščine:

1)

USTNO IZROČILO IN LJUDSKO SLOVSTVO

Ta vrsta obsega številne človekove aktivnosti povezane z jezikovnim izražanjem, ki je tradicionalno orodje za širjenje ljudskega izročila, podatkov in znanja. Sem spadajo narečja, pregovori in reki, uganke, šaljivke in vici, pesništvo in pripovedništvo ter mitologija in bajeslovje. V register pa sodijo tudi izvajalci del s tega področja.

2)

UPRIZORITEV IN PREDSTAVITEV

V to vrsto sodi tisti del žive dediščine, ki se izraža z javnim nastopanjem. V Sloveniji gre predvsem za oblike glasbenega, pevskega, plesnega, likovnega ali gledališkega predstavljanja, vključno z izvajalci. V to vrsto sodijo tudi folklorno turistične prireditve, temelječe na sestavinah žive dediščine, ki so sčasoma postale same del lokalne in nacionalne tradicije, prav tako folklorno plesne skupine, ali npr. starejši pojav potujočih pevcev in tradicionalnih klicev za sporazumevanje med ljudmi ali med ljudmi in živalmi.

Tudi igre, ki jih razdelimo v otroške, odrasle in športne, so del uprizoritvene žive dediščine. Pri tej zvrsti je treba pazljivo obravnavati in upoštevati prostore v katerih potekajo dejavnosti in ki vplivajo na življenje in ohranjanje dediščine.

3)

ŠEGA IN NAVADA

Ta vrsta predstavlja osrednje in najbogatejše poglavje žive dediščine tako v svetu kot pri nas. Obsega obširna poglavja s področja družbene kulture in sicer letne šege, šege življenjskega kroga in delovne šege, pravne šege in praznovanja v družinskem in skupinskem okviru. Nosilci so lahko posamezniki in skupine, društva in organizacije. Pri tej vrsti je treba obravnavati in upoštevati območja in prostore v katerih potekajo dejavnosti in ki vplivajo na ohranjanje dediščine.

4)

ZNANJE O OKOLJU

Znanje o okolju je skrito v številnih vrstah dediščine. Sporoča nam ga nesnovno sporočilo v človekovih izdelkih ali pa neposredno izpričano znanje v ustnem izročilu. V Sloveniji lahko pričakujemo izročila o znanju o rastlinskem, o živalskem svetu, o vremenu, o vodi, o prostoru in o veselju. Sledovi tradicionalnega zdravilstva so ohranjeni v znanju o zdravilnih rastlinah, v znanju o zdravljenju človeka in živali in v čarovnem zdravljenju urokov z zagovori in drugimi alternativnimi zdravilnimi praksami.

5)

GOSPODARSKO ZNANJE

Gospodarska znanja so zelo obširna vrsta žive dediščine, kjer se le-ta povezuje z materialno kulturo. Sem spadajo tradicionalne gospodarske veščine, ki izvirajo pretežno iz predindustrijskega ruralnega sveta. Zasledimo jih npr. v gradbeniških veščinah in znanju, v znanju in veščinah tradicionalnega rokodelstva in obrtništva, v znanju in delovnih praksah poljedelstva, živinoreje in vinogradništva, v čebelarstvu, nabiralništvu, izdelovanju orodij in strojev ter v lovstvu. Pri tej vrsti nesnovne dediščine je treba obravnavati in upoštevati prostore v katerih potekajo dejavnosti in materialno okolje, ki vpliva na ohranjanje dediščine.

Poseben tip žive dediščine v okviru te vrste je prehrana, ki se veže tako na snovno kot na družbeno kulturo. Govorimo o kulinarčni kulturi, ki se lahko kaže na področjih vsakdanje in praznične prehrane ter delovnih jedi.

6)

KULTURNI PROSTOR

Kulturni prostor je materializacija žive dediščine, preplet izdelkov narave in človeka, ki se ni ohranil v nobeni drugi obliki. Je čutno zaznaven, neverbalen, vizualni zapis žive dediščine ali vsaj njenih sledov v krajini. Poseben tip kulturne krajine je t.i. mitska krajina, to je neke vrste »asociativna« krajina, ki izpričuje mitske razsežnosti dediščine.

Komentar:

Ni rečeno, da bodo izdelovalci registra naleteli v Sloveniji na vse zgoraj opisane zvrsti in podzvrsti nesnovne dediščine v živi obliki. Nekatere enote ali tipi nesnovne dediščine tudi ne bodo primerni za vpis v register, ker ne bodo zadostili nekaterim glavnim merilom, npr. živosti dediščine, načinu prenašanja izročila, javni dostopnosti ali identifikaciji nosilca. Za te enote bi lahko vodili poseben register za raziskovalne potrebe.

Sistem vrst je odprt za nove tipe oz. za naslove, ko se bodo odkrivale nove enote žive dediščine v postopku izdelave registra.

Kjer je to smiselno, lahko v okviru vsake zvrsti vključimo kot posebne enote žive dediščine tudi posamezne osebnosti, mojstre, izvajalce. Najbolj gotovo bo to pri Gospodarskih znanjih in pri Uprizoritvah in prireditvah.